

Utdrag ur

BJÖRKE KYRKA GOTLAND VÅRD- OCH UNDERHÅLLSPLAN 2009

Ansvariga för vård- och underhållsplanen

Inför upprättandet av denna vård- och underhållsplan för Björke kyrka har kyrkan och kyrkogården besiktigats av undertecknad.

Ansvariga för vård- och underhållsplanens olika delar anges här nedan.

(Namn inom parentes anger dock att i planen endast använts där angivet besiktningsprotokoll eller åtgärdsprogram, upprättat av resp. namngiven konsult.)

Kyrkobyggnad	Arkitekt Jan Utas
Elinstallationer och åskskydd	(Elingenjör Peter Ström)
Kyrkogårdsmur	Arkitekt Jan Utas
Kyrkogård	Arkitekt Jan Utas
Växtlighet på kyrkogården	Ej utsedd
Kalkmålningar	Ej utsedd
Stenarbeten	Ej utsedd
Inventarier av trä	Antikvarie Sara Strindvall
Inventarier av metall	Antikvarie Sara Strindvall
Inventarier av sten	Antikvarie Sara Strindvall
Textilier	(Textilkonsultfirma Lotine)
Kyrkklocka/-or	(Ing. Ingvar Rohr)
Övriga inventarier	Antikvarie Sara Strindvall

Källförteckning

Tidskrifter:

Gotlänningen.

Otryckta källor

Handlingar i Gotlands fornsals arkiv, Visby

Inventering av inventarierna i Björke kyrka 2002-05, utförd av Birgitta Lerberg m.fl.

Inventering av Björke kyrkogård, utförd 1996 av antikvarie Roger Öhrman, Gotlands fornsal.

Program för utvändiga reparationsarbeten på Björke kyrka, upprättat 1992 av arkitekt Jan Utas, Visby.

Tryckta källor

Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989:II, Linköpings och Visby stift, 1990.

Lagerlöf, E., Svahnström, G., Gotlands kyrkor, 1991.

Rohr, I., Gotlands kyrkklockor och ringnings seder, 1985.

Strelow H. Nilssøn, Cronica Guthilandorum, 1633.
 Svahnström, G., Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.
 Sveriges Kyrkor, Gotland band I:5, 1931.
 Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.
 Utas, J., Om gotländska valv: examensarbete i arkitekturens teori och historia Chalmers tekniska högskola, 1971.

Händelselista

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1090	Byggnadsår enl. Strelow.	SvK
ca 1200	Triumfkrcifix. Krcifixpedestal (nu i GF)	GK, SvK
t 1200-tal	Koret byggdes (med absid i Ö). Ca 1260 enl. SvK.	GK, SvK
ca 1250	Långhuset byggdes. Stod färdigt o. 1275 enl. SvK.	GK, SvK
s 1200-tal	Muralmålningar i kor och långhus.	SvK
s 1200-tal	Altarskåp (4 st. figurer bevarade).	SvK
1200-tal	Dopfont.	GK
ca 1270	Madonnabild (nu i GF).	SvK
t. 1300-tal	Muralmålning föreställande själavägningen m.m. i långhuset.	GKM
ca 1350	Koret förlängdes åt Ö (rakslutet).	GK
1382	Gravsten över kyrkoherden Buterus.	GK
1300-tal	Sakramentsskåp i koret.	GK
1444	Gravsten över kyrkoherden Botulf.	GK
t. 1500-tal	I koret S. Göran och draken samt otydlig bildsvit.	GKM
1594	Predikstol.	GK
1624	Vindflöjel (nu i GF).	SvK
1665	Altartavla (nu i GF).	SvK
1600-tal	Altarskåp (nu i GF).	SvK
1600-tal	Korbänk.	SvK
ca 1700	Psalmnummertavla.	SvK
1741 (trol.)	Bänkinredning, läktare med orgel.	SvK
1745	Komplettering av predikstol med trappa och baldakin.	SvK
1746-48	Bänkinredningen och läktaren målades av Johan Hernell.	SvK
1746	Draperi målades på väggen bakom predikstolen av Johan Hernell.	SvK
1752	Draperi målades på väggen bakom altaret av Johan Hernell.	SvK

1860	Vattentaken över kor och långhus sänktes (ca 1,8 m i nock) och täcktes med tegel. Sakristian byggdes. Järnankare i koret, korväggarna förhöjdes 1,5 m. Fönstren i kor och långhus förstörades (2 st. nya fönster upptogs i långhusets N vägg). Vindstrappan ändrades. Nya golv i kyrkorummet. Vitlimning av murar och valv. Ny altarpupsats (kors med lamm). Predikstolen flyttades till långhusets NÖ hörn (ritning daterad 1896 i ATA!) och försågs med ingång direkt till sakristian.	SvK
1864	Ritning till orgelfasad.	ATA
1887	Ritning till ombyggnad av takryttaren (F. W. Scholander).	ATA
1890-tal	Golvet i långhuset lades om med kalksten.	SvK
1895	Nya bänkar i nygotik. Ritning till d:o daterad 1898 i ATA, enligt uppgift i ATA uppförda 1909!	ATA, SvK
1896	Värmeapparat (kamin) enligt ritning i ATA.	ATA
Före 1910	N portalen tillspikad.	SvK
1910-12	Genomgick kyrkan en omfattande restaurering av byggmästaren Nils Pettersson.	GK, SvK GKM
	<ul style="list-style-type: none"> – Fönstren förändrades och fick sin gotiska form. – Portalerna restaurerades. Korportalens rundstavsåge ersattes med en ny ("De tre fullt användbara bitar som bildat den gamla bågen ligga i skolans trädgård"; SvK 1931). – Nordportalen "återställdes nästan i sitt ursprungliga skick" (SvK 1931). – Sakristian byggdes om och värmekammare inrymdes i V delen av sakristian. – Ny altartavla, orgel, ljuskronor och altarskrank tillverkades. – Framtagning av fragmentariska medeltida muralmålningar. 	
1909-13	Altartavla.	SvK
1934	Ändring av värmesystem (lågtrycksånga).	ATA
1940	Deponerades altarpupsatsen till Ala kyrka. Återlämnades 1974.	GF
1945 (trol.)	Triumfkrucifixet hängdes upp i triumfbågen. Tillstånd för åtgärden söktes 1944.	ATA, GF
1950	Åskledare.	ATA
1951	Reparation av takryttaren (stomme samt ny panel).	ATA
1954	Omläggning av kyrkans tegeltak av Wiberg och Pettersson i Hemse. Putslagning och avfärgning av fasaderna.	GF

1958	Portbladen i kor- och S långhusportalen utbytta mot d:o av ek p.g.a. röta och insektsangrepp.	GF
1959	El-installation (belysning). Enligt GF för ”kraft och belysning”.	ATA, GF
1961	Erik Olsson, Sanda, konserverade krucifixet från 1100-talet.	GF
1963	Inre rengöring av väggar och valv (Erik Olsson), vilka var svärtade p.g.a. värmeledning med ångvärme. Uppsättning av hängrännor och stuprör.	GF
1963	Vattenburen värmeledning (oljepanna).	ATA
1963	Skänkte kyrkliga syföreningen en brudkrona, kormatta, antependier, altarbrun m.m.	Gotl.
1965	Överkalkades de fragmentariska muralmålningar som togs fram vid 1910 års restaurering.	GKM
1968	Församlingen vill ersätta de lösa bänkarna med slutna bänkkvarter bestående av överblivna bänkluckor från Barlingbo kyrka. Raä avrådde. Istället reparerades bänkarna, ryggstöden lagades, de knaggiga bokbräderna byttes ut mot likadana kvistfria och bänkstöden jämnades till för att stå stadigt mot underlaget.	GF
1971	Yrkesinspektionen meddelade att: ledlyse innanför kyrkdörren, vind och pannrum nödgas. Likaså saknades stegar, vilplan och skyddsräcken i torn och klockdäck samt att det ska finnas tillgång till toalett i kyrkans närhet.	GF
1977	Ny värmepanna vilken förorsakade kondens i skorstenen som gav fuktgenomslag i kyrkan.	GF
1979	Förslag till fristående pannrumsbyggnad med värmekulvert till kyrkan. Byggnaden föreslås ska placeras utanför kyrkogårdsmuren vilken skulle rivas enligt förslaget.	GF
1979	Konservering av två st. flyglar till altaruppsatsen av Marianne Korsman-Ullman.	GF
1980	Fristående panncentral på N delen av kyrkogården.	GF
1994	Utvändig restaurering efter förslag av arkitekt Jan Utas, Gotlands fornsal. <ul style="list-style-type: none"> – Rötskadat konstruktionsvirke i takryttaren byttes ut, panelen utbytt i sin helhet och klockbocken reparerades. – Samtliga tak lades om och fick ny papp och läkt. På S sidan kompletterades de gamla teglen med nya Vittingetegel. – Vindskivor togs bort och gavelpartiet ändrades till s.k. ”gotlandsgavlar”. Hängränorna av kopparplåt ersattes med galv.plåt. 	GF, ATA

1994	Delar till kyrkans tidigare orgel återfanns, tillverkad 1864 av Olof Niklas Lindquist, Sanda. Förpackades om och förvaras på Roma kyrkas vind.	ATA
1997	Länsstyrelsen beslutar om deposition av pedalplan till orgeln i Hogrän kyrka.	GF
2001	Installation av hörselslinga och uttag till mikrofon.	GF
2001	Länsstyrelsen godkänner installation av hissordning för och elektrifiering av ljuskrona i långhuset.	GF
2002	Förslag av församlingen till vattenkonst och glanskörsbär i minneslunden. Länsstyrelsen motsätter sig inte men förordar gotländskt växtmaterial.	GF
2003	Länsstyrelsen beslutar om att restaurera en ljuskrona, vilket ska utföras av Dahlströms Metallgjuteri HB.	
2004	Beslut om uppställning av votivskepp.	GF
2004	Länsstyrelsen beslutar att konservera triumfkrucifixet. Konserveringsrapport saknas.	GF
2004	Klockringningsanordningen besiktigades av I. Rohr.	GF
2005	Konservering av gravvårdar (7 st.), samt 10 gravstenar som ligger upplagda på grusbädd av Stenkultur i Sthlm AB.	ATA
2007	Krucifixet konserverat och upphängt på N väggen i långhuset.	GF

Förkortningar:

ATA	Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholm (24/10 2007).
GF	Gotlands fornsals arkiv
GK	Lagerlöf, E., och Svahnström, G., Gotlands kyrkor. En vägledning, 1991.
GKM	Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.
GKR	Rohr, I., Gotlands Kyrkklockor och Ringningsseder, 1985.
GKS	Svahnström, G., och Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.
Gotl.	Gotlänningen.
ISO	Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989: II, Linköping och Visby stift, 1990.
Inskr.	inskrift i kyrkan
kh	kyrkoherde
Muntl.	Muntlig uppgift från församlingen.
o.	omkring
s.	sent
SHM	Statens Historiska Museum
Strelow	Strelow H. Nilssøn, Cronica Guthilandorum, 1633.
SvK	Sveriges Kyrkor, Gotland bd VI:4, 1931.
t.	tidigt